

معاضدت زوجین با توجه به ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی

میثم موسی زاده

دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی، عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس،

ایران

meysammosazadeh@gmail.com

چکیده

خانواده از نهادهای مهم اجتماعی، که اساس و بنای جامعه را تشکیل می‌دهد. خانواده به عنوان قدیمی‌ترین و مهم‌ترین گروه اجتماعی است که هسته مرکزی اجتماع و کانون حفظ سنن ملی و اخلاقی و مرکزی رشد عواطف و احساسات است. برای تشکیل این نهاد باید ازدواجی صورت گیرد که مورد حمایت قانونگذار از تمام ابعاد باشد. ماده ۱۱۰۴ قانون مدنی زوجین را مکلف به معاضدت در تشیید مبانی خانواده و تربیت اولاد خود می‌کند. همکاری در اداره امور منزل، همراهی در هنگامه نیاز و درماندگی از این جمله است. تعیین حدود این امر با عرف است. معاضدت و همکاری زن و شوهر، موجب تحکیم پایه‌های خانواده شده و امکان هرگونه تزلزل و ناپایداری که از عدم همکاری زوجین حاصل می‌شود، جلوگیری می‌کند. قانون مدنی همکاری زن و شوهر برای تربیت فرزند را پس از همکاری آنان در تشیید مبانی خانواده لازم می‌داند و اعلام می‌کند که زوجین موظف هستند برای پرورش و تربیت فرزند خود دست یاری به یکدیگر داده و سعی کنند تا فرزندان شایسته‌ای به جامعه تحویل دهند. یکی از مهمترین شاخص‌های تحقق هدف یاد شده توجه کافی زن و شوهر به مقوله نیاز غریزی و تأمین صحیح آن در چارچوب رابطه زناشویی سالم و توأم با خرسندی می‌باشد. این پژوهش بر آن است تا آسیب‌های بی توجهی به تأمین نیاز غریزی در زندگی زناشویی و آفتهای سرکوب شدن این ودیعه فطری و آثار سوء آن بر خانواده مورد بررسی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: تحکیم خانواده، نیاز غریزی، روابط جنسی، سرکوب غریزه، معاضدت.

۱. مقدمه

به طور اصولی هر موضوعی که در جامعه مطرح است دارای یک تاریخ طرح می باشد که آن را «نقطه عطف موضوع» می نامند. حقوق زوجین از جمله مسائل و موضوعاتی است که دارای سابقه تاریخی می باشد که باید تاریخ آن را در تولد و هبوط آدم و حوا و نشر آنها در زمین جستجو کرد. تا آدم و حوا به زمین هبوط و نزول نکرده بودند، زمینه ای برای حقوق فردی و اجتماعی و همزیستی آنها مطرح نبود. زیرا تکلیف و وظیفه و کار و تلاش و تملک و تحصیل تا قبل از نزول آن دو به زمین وجود نداشت تا مسأله حق و حقوق مطرح شود. اما پس از هبوط ایشان، انجام تکلیف و وظایف از حیث فردی، خانوادگی و اجتماعی زمینه ساز دارا شدن حق گردید. رعایت حقوق متقابل در زندگی با نشر نسل و اولاد آدم و حوا و توسعه عرصه های زندگی، دچار پیچیدگی شد که اگر ارسال رسل و انزال کتب نبود، حاکمیت سلطه و قدرت جنس قوی، فرصت حیات و اعمال حق را از جنس زن سلب می کرد. اهمیت و جایگاه بی بدیل خانواده در رشد و تعالی فردی و اجتماعی انسان ها در طول تاریخ حیات بشر بر کسی پوشیده نیست.

خانواده بنیادی ترین نهاد در اجتماعات بشری است. در قوانین موضوعه بسیاری از کشورها به جایگاه خانواده توجه شده است. به عنوان نمونه می توان به قانون اساسی آلمان (اصل ششم) و اسپانیا (اصل سی و پنجم) و ایتالیا (اصول بیست و نهم - سی و یکم) و اندونزی (اصل سی و سوم) و ژاپن (اصل بیست و چهارم) و کویت (اصل نهم) و گابن (اصل یازدهم) و مصر (اصل نهم) و نیجر (اصول هجدهم و هشتاد و یکم) اشاره نمود. در اصل دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز مقرر گردیده: «از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه ریزیهای مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد». متأسفانه در دنیای امروز تضعیف بنیان خانواده و گسترش پدیده طلاق در جوامع مختلف تبدیل به یک بحران اجتماعی شده است. علل و عوامل متعددی بر جدایی و پیدایش طلاق بین زوجین و از هم پاشیدگی خانواده مؤثر هستند. اختلال و بحران در رابطه زناشویی و نارضایتی جنسی و به دنبال آن تضعیف مبانی و اصول خانواده را می توان به عنوان «دلیل پنهان» فزونی آمار طلاق دانست. موضوع بحث در این پژوهش طرح مباحث نظری، تحقیقی و پژوهش میدانی در خصوص شناخت آسیب های ناشی از عدم توجه به وجود یک رابطه سالم جسمی و روانی بین زوجین و تأثیر آن بر تحکیم مبانی و اصول خانواده که خطر فروپاشی این بنیان مقدس و وقوع طلاق بین زوجین را به دنبال دارد، می باشد تا ضمن آسیب شناسی و تشریح آن، راهکارهای عملی در جهت رفع مشکل و به حداقل رسانیدن آثار نامطلوب فردی و اجتماعی ناشی از آن ارائه گردد.

۲. معاضدت

ماده ۱۱۰۴ بیان می‌دارد: ((زوجین باید در تشیید مبانی خانواده و تربیت اولاد خود به یکدیگر معاضدت نمایند)) هدف اصلی ازدواج همکاری در زندگی و اشتراک مساعی زن و شوهر در تامین سعادت و رفاه خانواده است (صفایی، امامی، ش ۱۲۱). در این راستا وفاداری زن و شوهر از لوازم تشیید مبانی خانواده شمرده شده است (کاتوزیان، جلد ۱، ش ۱۳۰). یکی دیگر از اهداف ازدواج بقاء نسل و آماده کردن مردان و زنان آینده سرزمین است پس تربیت اولاد امر مهمی است که معاضدت زوجین را می‌طلبد و روابط گرم و حسنه در خانواده از ملزومات آن است. اعتقاد بر آن است که در صورت عدم معاضدت هریک از زوجین طرف دیگر می‌تواند به دادگاه مراجعه و الزام وی را بخواهد. اما برخی چون محقق داماد، این ماده را فاقد ضمانت اجرایی و آن را صرفاً یک دستور اخلاقی می‌داند زیرا انجام خدمات منزل و مدیریت خانه و حتی تربیت اولاد از وظایف شرعی زن محسوب نمی‌شود (محقق داماد، ص ۲۸۶).

۳. تشیید و معاضدت زوجین در انجام امور داخلی

تدام و رشد تعالی اعضای خانواده که واحد منسجم است، نیازمند همدلی و مشارکت همه اعضای خانواده و به ویژه زوجین است. بر همین اساس، آموزه‌های دینی به گونه‌ای وظایف خانواده را تقسیم نموده است که همه خود را در برابر آن مسئول بدانند تا خانواده بتواند کارکردهای خود را به نحوه بهترین و موثرتری ایفا نماید. اگرچه بخشی از فعالیت‌های منزل بر عهده مرد یا زن نیست، ولی نکته مهم همکاری و مساعدت آنان با یکدیگر است که زمینه ساز صمیمیت و افاهم بین آنها و فراهم نمودن فضای شادابی و نشاط در خانواده می‌شود. اگرچه انجام امور منزل به عنوان واجب شرعی و قانونی بر عهده زن نیست و حتی در فقه آمده است مرد حق ندارد زن خود را به خدمت خانه مجبور کند، ولی این امر از وظایف اخلاقی زن محسوب می‌شود؛ چرا که این کار نقش اساسی در شادابی، دوام و استحکام خانواده دارد و مرد را نسبت به خانواده دل‌گرم‌تر و امیدوارتر خواهد کرد و نشان‌دهنده عشق و علاقه زن نسبت به شوهر و فرزندان خواهد بود و همچنین زمینه‌ساز اظهار عبودیت و بندگی بیشتر اعضای خانواده و تربیت نسلی صالح می‌باشد. به همین دلیل زن باید به ارزش خدمت خود در خانه پی برده و هیچگاه نپندارد که زحمات و خدمات روزمره و تکراری او امری بی‌فایده و بی‌بهره است که کسی قدران آنها نیست (جوکار، ۱۳۹۰، ۸۹).

پیامبر اکرم (ص) در این رابطه می‌فرمایند: هر زنی در خانه شوهر به منظور زیبا سازی چشم انداز چیزی را جابجا کند، خداوند به او نظر رحمت اندازد و هر که مورد نظر رحمت خدا باشد از عذاب او در امان است (حرعاملی، ۱۳۴۷، ج ۲۱، ۲۱).

۴۵۱). از سویی، علاوه بر بیان ارزش زن خدمت زن در منزل، مردان را نیز تشویق به کار در خانه و کمک به همسر می‌نمایند. رسول اکرم به امام علی (ع) می‌فرماید: ای علی، خدمت نمی‌کند به خانواده مگر صدیق یا شهید یا مردی که خداوند بخواهد خیر دنیا و آخرت را به او دهد. مردی نیست که به همسرش در خانه کمک کند مگر آنکه به تعداد موهای بدنش، عبادت یک سال روزه با نماز در شب‌هایش برای او پاداش قرار می‌دهند و خداوند پاداش پیامبران صبوری مانند داوود و یعقوب و عیسی را برای او قرار می‌دهد (جوکار، پیشین، ۹۰).

مسلم است که همراهی و همکاری زن و شوهر در اداره امور زندگی و انجام کارها در منزل رعایت نظم و پرهیز از مسامحه کاری در امور زندگی، علاوه بر کمک به صمیمی‌تر شدن روابط آنها و کاهش خستگی‌های روزانه، بهترین الگو برای فرزندان در جهت یادگیری تعاون و همکاری با دیگران و آموزش نظم به آنهاست.

۴. معاضدت در تشیید مبانی خانواده و تربیت فرزندان

مراد از تشیید مبانی خانواده، تلاش زن و شوهر در نزدیک ساختن منش و روش خلق و خوی آنها به یکدیگر است، به گونه‌ای که از ارتباط صمیمی و تفاهم آن دو در ابعاد مختلف، یکی شدن و وحدت و در نتیجه استحکام پیوند زناشویی حاصل شود (میرخانی، ۱۳۸۰، ۲۵۵). زوجین، علاوه بر یاری یکدیگر برای اداره خانواده، باید به هنگام بیماری و درماندگی از مواظبت و پرستاری همسر خود دریغ نکنند. تعیین حدود این وظیفه نیز با عرف است (کاتوزیان، ۱۳۸۲، ۱۶۱). حقوق از همسران انتظار فداکاری ندارد: برای مثال، در مورد دیوانگی یا ابتلای به امراض ساری، همسر بیمار مکلف نیست با پرستاری کردن از او خود را به خطر بیندازد. ولی، دست‌کم از آنان می‌خواهد که مانند دو شریک و همدل یاور هم باشند و هنگام بیماری اقدامی را که به حکم عرف برای درمان بیماری ضرورت دارد انجام دهند (کاتوزیان، ۱۳۸۹، ۱۶۱). بنابراین، مبانی خانواده که قانون زن و شوهر را مکلف به تحکیم آن نموده، اموری هستند که خانواده بر پایه آن قرار گرفته است و استواری و استقامت خود را حفظ می‌نماید. این امور فراتر از رعایت حقوق واجب همسر است و شامل حقوق غیرواجب نیز می‌شود و روابط کلامی و غیرکلامی زوجین را نیز در بر می‌گیرد. بر این اساس، تلاش زوجین برای یاری رساندن به همدیگر، برای اداره امور خانواده و نیز توجه به به مسایلی همچون رعایت احترام متقابل، وجود رابطه صمیمی و محبت آمیز با یکدیگر، صداقت داشتن، گذشت، توجه به تامین نیازهای عاطفی و جنسی یکدیگر و ...، از اموری است که سبب محکم‌تر شدن پیمان زناشویی بین آنها شده و به استحکام خانواده می‌انجامد. از این‌رو، زن موظف به پذیرش مدیریت و قوامیت مرد است و باید او را در انجام این وظیفه یاری رساند و مرد نیز وظیفه دارد به نیازهای مختلف همسر توجه نماید و با فراهم نمودن فضای مودت و محبت در خانواده و تحمیل

نکردن خواسته‌های غیرمنطقی و پرهیز از آزار و اذیت همسر، به بهداشت روانی خود، همسر و فرزندان، کمک کند و موجبات تشدید و استحکام خانواده را فراهم نماید.

نتیجه مهمی که از نظر حقوقی بر این تکلیف زن و شوهر بار می‌شود اینست که هیچ یک از آنان حق ندارند از بابت خدماتی که در خانواده انجام می‌دهند و کمک‌هایی که به همسر خود می‌کنند دستمزد بخواهند (پیشین، ۱۶۱). امتناع زن از شوهر از موارد نشوز است و استحقاق او را در گرفتن نفقه از بین می‌برد و بی‌مبالاتی شوهر نیز در این زمینه ممکن است، به عنوان سوء معاشرت و ایجاد عسر و حرج، مستند درخواست طلاق از طرف زن بشود. به همین جهت باید پذیرفت که وظیفه مربوط به معاضدت زوجین با تکالیف ناظر به حسن معاشرت و سکونت مشترک همبستگی و ارتباط فراوان دارد (پیشین، ۱۶۲). به اعتقاد حقوقدانان، باید پذیرفت که وظیفه مربوط به معاضدت زوجین، با تکالیف ناظر به حسن معاشرت و سکونت مشترک و ارتباط فراوان دارند. در این بحث نباید از علاقه و ابراز محبت زوجین نسبت به یکدیگر که اصلی مهم و اساسی است، غفلت نمود؛ زیرا ابراز علاقه و محبت زوجین به یکدیگر ضامن تحکیم خانواده و حفظ عفت و پرهیزگاری زوجین می‌باشد. اگر زن در معرض نسیم روح افزای محبت و علاقه همسرش قرار بگیرد، حتماً از ابراز محبت و مهربانی به فرزندان خود دریغ نخواهد کرد.

۵. زن؛ محور رابطه خاص زناشویی

۵-۱. دیدگاه اسلام

زن در مسئله رابطه خاص زناشویی و تأمین نیاز غریزی شوهر نه یک وسیله بلکه نقش محوری و کلیدی دارد و نادیده انگاشتن این محوریت، اجحافی بزرگ است. از میان ملل و ادیان عالم در طول تاریخ بشریت، هیچ آیینی مانند اسلام جایگاه زن را به رسمیت نشناخته و درباره رعایت حق او سفارش نکرده است. این سخن نه تنها ادعای پیروان اسلام است که محققین و پژوهشگران بی‌طرف و بانصاف غیر اسلامی نیز اقرار و اذعان دارند. گوستاو لوبون مورخ مشهور فرانسوی می‌نویسد: «اسلام، گذشته از این که مقام زن را ارجمند ساخت نخستین دینی است که اقدام بدین کار کرد و برای اثبات این مطلب همین اندازه کافی است که بدانیم تمام ادیان و ملت‌های قبل از اسلام نسبت به زن رفتار خوبی نداشتند» (گوستاو، ۱۳۴۷). این مورخ غربی با اشاره به موقعیت زن در نزد پیروان مسیح می‌نویسد: «یونانیان که عمدتاً پایه‌گذار آیین مسیحیت فعلی هستند، زن را موجود بی‌ارزش می‌دانستند که تنها برای ادامه نسل و کارهای خانه به درد می‌خورد و اگر زنی فرزند ناقص به دنیا می‌آورد، او را می‌کشتند» (همان، ص ۱).

در جامعه یهودی قرون وسطی موقعیت زن از لحاظ حقوقی پایین بود. هنگام شمارش و آمار گرفتن، زن را به حساب نمی‌آوردند. زنان در صورتی از ارث بهره می‌بردند که از متوفی فرزند پسر وجود نداشت. دختران حق رفتن به مدرسه و

تحصیل دانش نداشتند و کسب علم را برای زن خطرناک می‌دانستند (دورانت، ۱۳۹۱). در بین آیین‌های هندوها و در مذهب برهما زن موجودی ناپاک شناخته شده است. اگر مردی با زن خود، برخورد عاقلانه و محترمانه‌ای داشت، آن مرد را سرزنش می‌کردند. موقعیت زن در میان مردم چین، وضع بهتری از سایر ملل و ادیان نداشته است. در کتاب‌های چینی، زن‌ها به بدی و زشتی یاد شده‌اند و حق دخالت در شئون حکومت نداشتند و زن را تابع محض مرد می‌دانستند (گلپایگانی، ۱۳۸۳). جایگاه زن و موقعیت او در ممالک اروپایی، قبل رنسانس بدین گونه بود که زن را منشأ شر و بدی می‌دانستند و با او رفتاری تحقیرآمیز می‌نمودند. در اعتقاد اروپایی‌ها زن مطیع مطلق شوهر بود و تمام اموالش در سهم شوهرش قرار می‌گرفت و حق نداشت هیچ‌گونه قرارداد یا عقدی را امضاء کند (همان، ص ۴). وضعیت زن در عصر اعراب تا قبل از ظهور اسلام را می‌توان از تأسفاترترین ادوار تاریخ دانست. در اعراب جاهلی زنده‌به‌گور نمودن نوزادان دختر یک شیوه و سیره معمول و رایج بود و متولد شدن فرزند دختر برای تمام اعضای خانواده یک ننگ در قبیله تلقی می‌گردید. با این وجود دخترانی که از زنده‌به‌گور شدن جان به در می‌بردند و در جامعه عرب جاهلی رشد می‌یافتند، آینده روشنی نداشتند و به چشم کالا و متاع نگریسته می‌شدند. از دیدگاه اعراب، زن موجودی بود که به او غذا می‌دادند، از او کار می‌کشیدند، مورد بهره‌برداری جنسی قرار می‌دادند، او را به دوستان خود هدیه داده یا در معرض خرید و فروش می‌گذاشتند.

شریعت اسلام؛ زن را عنصر حیات و بقاء معرفی می‌نماید و از او به‌عنوان محل وجود و حصول و رشد نسل و بقای بشری تعبیر می‌کند. «نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَاتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ: زنان شما، محل بذرافشانی شما هستند؛ پس هر زمان که بخواهید، می‌توانید با آنها آمیزش کنید». (بقره ۲۲۳). اسلام، حضرت زهرا را الگو و اسوه ای جاودان برای زنان در همه ادوار و اعصار معرفی می‌کند و از این نماد به «خیر کثیر» تعبیر می‌نماید. (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ). در مقام والاتر فلسفه وجودی نبوت و امامت در موجودیت زنی چون «فاطمه» قرار داده می‌شود آنجا که خداوند متعال به پیامبر خاتم (ص) می‌فرماید: «لَوْلَاكَ يَا مُحَمَّد خَلَقْتُ الْإِفْلَاقَ، لَوْلَا عَلِيٌّ لَمَا خَلَقْتُكَ وَلَوْلَا فَاطِمَةُ لَمَا خَلَقْتُكَمَا» (فیض کاشانی، ۱۳۸۸، ج ۱). اسلام، از یک طرف زن و مرد را یک نوع انسان با دو جنس مخالف که برای زندگی لازم و ملزوم یکدیگرند می‌باشند، دانسته است. گذشته از تفاوت‌های جسمی و روحی و مزاجی هر دو را محترم و مستقل معرفی نمود و برای هر یک حقوق جداگانه قائل شده است. «لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ: مردان نصیبی از آنچه به دست می‌آورند دارند، و زنان نیز نصیبی (و نباید حقوق هیچ‌یک پایمال گردد)». (نساء/ ۳۲).

از نظر اسلام، اساس و پایه زندگی مشترک بر انس، محبت و عاطفه بنا شده است تا زمینه آرامش زن و شوهر فراهم شود. «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: از جمله نشانه‌های قدرت او این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید که در کنارشان آرام

گیرید و در میان شما محبت و شفقتی قرارداد، بی‌تردید در این (تدبیر عجیب) نشانه‌هایی است برای مردمی که می‌اندیشند». (روم: ۲۱)

بی‌شک، یکی از عوامل آرامش و رضایت‌مندی از زندگی و زمینه‌ساز تقویت اصول خانواده، داشتن رابطه جنسی سالم و مطلوب است. در اسلام منظور از رابطه جنسی سالم میان زن و شوهر، رابطه‌ای است که از نظر شرعی مجاز باشد؛ دور از هرگونه خودخواهی و یک‌سونگری باشد و برای زن و شوهر بالاترین رضایت‌مندی جنسی را به همراه داشته باشد. این رابطه، هم می‌تواند به صورت پیشگیری از تنش و ایجاد میل به سازگاری و تحکیم خانواده تأثیرگذار باشد و هم فرو کاهنده تنش‌های موجود بوده و در درمان آن مؤثر واقع شود. در بسیاری از موارد، جلوه‌گری اختلاف‌ها و احساس فاصله میان همسران را می‌توان به رابطه جنسی آنها مربوط دانست و با حدس قوی، ریشه مشکل را آنجا بررسی کرد. میان رابطه جنسی و رابطه اخلاقی سالم ارتباط دوسویه وجود دارد. با توجه به نگاه اسلام به اهمیت روابط جنسی سالم برای زنان و مردان و کارکردهای فراوان آن، به مهم‌ترین پیامدها و کارکردهای آن اشاره می‌شود:

الف. دست‌یابی به شخصیت برتر

الگو بودن و در جایگاه برتر قرار گرفتن آرزوی همه افراد است. این میل از امیال فطری انسان‌هاست. آنچه ممکن است در میان افراد متفاوت باشد، این است که در تشخیص برتری و جایگاه الگویی، انسان‌ها گاهی دچار اشتباه می‌شوند. زنان بانگیزه‌های مختلف از جمله حیایی که در وجود آنها بیشتر است، گاهی مانع اجابت درخواست مردان می‌شوند و به نحوی در قضاوت خودشان این استنکاف را نشانه برتری می‌دانند. معصومان(ع) این انگیزه‌ها را ناصواب می‌دانند و به زنان توصیه می‌کند نمونه‌های حقیقی برتری را بهتر بشناسند. در روایتی پیامبر اکرم(ص) می‌فرماید: «بهترین زنان شما زنان قریش هستند که برای همسرانشان «مجون» هستند. اصحاب پرسیدند: یا رسول الله «مجون» کیست؟ حضرت فرمودند: زنی که از بهره‌برداری شوهرش ممانعت نمی‌کند» (حرعاملی، ۱۳۴۷، ج ۲، ص ۱۵). بنابراین، تمکین غریزی از مهم‌ترین مسئولیت‌های واجب زن در زندگی مشترک و از عوامل اساسی در تحکیم مبانی خانواده محسوب می‌شود و در واقع ایجاد تسهیل در رابطه جنسی سالم، عامل برتری شخصیت است. در قانون مدنی که از مراجع اصلی حقوق موضوعه محسوب می‌شود نیز این امر مورد توجه قانون‌گذار واقع شده تا آنجا که تخلف غیرموجه زوجه از ایفای وظایف زوجیت را موجب سقوط تکلیف شوهر از پرداخت نفقه دانسته است (ماده ۱۱۰۸ قانون مدنی).

ب. سلامت

نیاز جنسی در همه انسان‌ها به‌طور طبیعی وجود دارد و عامل مهم سلامت جسم و روان است. این نیاز هرچند در مردان به‌سرعت ظهور می‌کند اما در زنان از حیث کیفیت بر مردان غلبه دارد. از این رو به مردان توصیه می‌شود نیاز غریزی همسران خود را نادیده نگیرند. سرکوبی و بی‌توجهی به این نیاز کارساز نیست؛ بلکه پاسخ مناسبی می‌طلبد و باید این نیاز را در چارچوب یک رابطه سالم و مشروع برطرف کرد. حجت‌الاسلام ساعدی به‌عنوان کارشناس دینی؛ ضمن رد سرکوب غریزه جنسی بیان می‌دارد: «اسلام دینی جامع‌نگر است و به همه ابعاد زندگی بشر توجه داشته و در همه بخش‌ها، دستورات و ارشاداتی دارد. روایات متعددی بر ترک رهبانیت جنسی تأکید کرده‌اند. امام صادق (ع) خطاب به زنی که ازدواج و ارضاء غریزی را ترک و زهد و عبادت را در پیش گرفته بود فرمودند: «اگر ترک ازدواج و سرکوبی نیاز غریزی ارزش معنوی بود، حضرت زهرا (س) سزاوارتر از هر کسی در تحصیل این ارزش بود.»

پ. آرامش و نشاط

از مهم‌ترین شاخص‌های زندگی مشترک، نشاط زن و شوهر و رسیدن به آرامش و بهره‌مندی از آن است که زمینه مناسب برای تحقق مقصود قانون‌گذار در تکلیف زوجین به تشدید و تحکیم مبانی و اصول خانواده را فراهم می‌نماید. اصولاً از مرد انتظار می‌رود موجبات آرامش زن و از زن نیز انتظار می‌رود موجبات آرامش شوهر باشد. زوجین نباید با برخی رسوم و قیود بی‌اساس، بهره‌مندی خود از رابطه جنسی را حذف یا کم‌رنگ نمایند. در دین مبین اسلام تا زمانی که آسیبی در روابط زن و مرد پدید نیاید و خللی در مسیر تکامل آنان پیدا نشود، رابطه جنسی منع نشده است. وجود قیوداتی مثل غرور در مردان و حیاء در زنان را موجب مقاومت زوجین در ابراز نیاز جنسی و غریزی می‌شود و اگر زوجین در زندگی مشترک از حیث نیاز غریزی یکدیگر را تأمین کنند، آرامش فکری و روانی برایشان حاصل شده و حتی موجب می‌شود بسیاری از کمبودها و خلأهای مالی و اقتصادی در زندگی تبدیل به یک معضل لاینحل نگردد و تبدیل به اختلاف خانوادگی و در نهایت مراجعه به محاکم قضایی نشود. و این خود از مصادیق بهداشت قضایی بوده در جهت کاهش پرونده‌های دادگاه‌های خانواده و عاملی مهم در جامه عمل پوشیدن به موضوع تحکیم خانواده خواهد بود.

ت. حس حمایت‌گری و همراهی

روابط جنسی سالم و رضایت‌مند، تأثیر مهمی در افزایش صمیمیت و روابط عاطفی و محبت‌آمیز بین زوجین و تقویت حس اعتماد به نفس در آنها دارد. مهم‌ترین پیامد این آثار، حس حمایت‌گری مرد نسبت به زن و همراهی زن با همسر خود و ایجاد انگیزه قوی در تثبیت موقعیت خانواده است. حجت‌الاسلام ساعدی در این خصوص اظهار می‌دارد: «غریزه جنسی از ابعاد مهم خلقت بشر می‌باشد و هدایت آن در مسیر صحیح نقش غیرقابل‌انکاری در سعادت و خوشبختی

انسان‌ها ایفا می‌کند. خداوند متعال در آیه ۱۸۷ سوره بقره زن و مرد را نسبت به یکدیگر تشبیه به لباس نموده است. تعبیر به لباس از این جهت است که زن و شوهر ضمن حمایت و همراهی با یکدیگر، تأمین‌کننده و برطرف‌کننده نیازهای متقابل یکدیگر هستند و یکی از مهم‌ترین نیازها، گریزه جنسی است.»

ث. دیدگاه جامعه غرب

پیوندهای افراد خانواده در عصر صنعتی شدن جوامع به دلایل سه‌گانه تضعیف شده است. نخست آن‌که افراد در جامعه شهری باید از لحاظ جغرافیایی پیوسته جابجا شوند و زمان کمتری در بین اعضای خانواده حضور دارند. دوم آن‌که گروه‌ها و افراد رسمی غیر خویشاوند برای حل مسائل و مشکلات فرد جایگزین گروه و افراد خویشاوند شده‌اند که خود زمینه گسترده شدن ارتباط فرد با اعضای خانواده را فراهم می‌کند. سوم آن‌که اشخاص فرصت پیدا کردند که با کار و تلاش، پایگاه مطلوب و دلخواه خود را در جامعه به دست آورند و دیگر برای کسب منزلت اجتماعی فقط وابسته به خانواده خود نباشند (کوئن، ۱۳۹۶).

گسترش زندگی صنعتی، تحرک جغرافیایی، تزلزل ارزش‌ها، آثار انکارناپذیری بر بنیان خانواده گذاشته است و موجب تضعیف جایگاه و کاهش کارکردهای خانواده گردیده و باعث شده است تا دیگر زن و شوهر، برای تأمین نیازهای مادی و روانی و عاطفی خود وابسته به یکدیگر نباشند. سست شدن پیوندهای افراد خانواده به‌خصوص زوجین و تبدیل نیاز جنسی به ارزش اجتماعی فراتر از ارزش زناشویی از مشکلات بزرگ دنیای امروز به‌ویژه غرب است که باعث تنزل موقعیت و شأن زنان و متلاشی شدن خانواده‌ها و افزایش فرزندان بی‌هویت شده است.

روشنفکران منحرف در جوامع غربی با آگاهی از نقش و جایگاه خانواده در سلامت و صیانت از جامعه برای تأمین هدف‌های سیاسی و اقتصادی خود می‌کوشند خانواده را نابود و بنیان آن را سست کنند تا سلامت و سعادت عمومی به خطر افتد. به این منظور آن‌ها می‌خواهند با ترویج و عادی‌سازی بی‌بندوباری، عفاف زدایی و از میان بردن نگاه عقیفانه مرد و زن در خانواده؛ میان زن و شوهر اختلاف ایجاد کرده، پایبندی و وفاداری آنان را به تعهدات زناشویی سست کرده بر روابط خانوادگی و ساختار خانواده تأثیر گذاشته و با تضعیف مبانی خانواده اسباب فروپاشی آن را فراهم سازند. این روشنفکران منحرف به‌خوبی می‌دانند زمانی می‌توان بنیان خانواده را نابود ساخت که تعهدات زناشویی را سست نمایند. در اهمیت تعهدات زناشویی همین بس که از نظر اندیشمندان جامعه‌شناس «تعهد زناشویی» قوی‌ترین و پایدارترین عامل پیش‌بینی‌کننده ثبات کانون خانواده است.

در غرب، زنان از ارزش اجتماعی تلقی شدن جذابیت جنسی رنج می‌برند. در جامعه‌ای که ارزش‌های انسانی و الهی حاکم نباشد و جذابیت جنسی به‌عنوان ارزشی اجتماعی مطرح گردد، به جهت مورد توجه و احترام قرار گرفتن در

جامعه، افراد تمام تلاش خود را برای نزدیک شدن به این ارزش می‌کنند. از طرفی مشاهده می‌شود سینما، تلویزیون و نشریات مختلف از بین زنان زیبا و جذاب افرادی را انتخاب کرده و به‌عنوان یک الگو به جامعه خویش معرفی می‌کنند. در چنین شرایطی اکثر زنان جامعه نمی‌توانند خود را به این الگوها نزدیک کنند و درصد کوچکی هم که خود را در این عرصه موفق احساس می‌کنند، بعد از سپری شدن ایام جوانی دچار احساس حقارت می‌شوند. در چنین جوامعی، زنانی که در میان سالی قرار دارند و شیب از دست دادن زیبایی آنان زیاد است به همان نسبت احترام اجتماعی آنان کاهش می‌یابد و دچار بحران روانی می‌گردند. سن بروز این بحران روحی قبلاً چهل سالگی و اخیراً در جوامع غربی به سی سالگی کاهش یافته است. در مقابل مشاهده می‌کنیم در جوامع اسلامی جایی که ارزشهای اسلامی و حجاب و عفاف رعایت می‌گردد، با افزایش سن زنان، احترام آنان در جامعه بیشتر می‌شود.

در دنیای امروز تضعیف بنیان خانواده و گسترش پدیده طلاق در جوامع مختلف تبدیل به یک بحران اجتماعی شده است. علل و عوامل متعددی بر جدایی و پیدایش طلاق بین زوجین و از هم پاشیدگی خانواده‌ها مؤثر هستند. در کشور ما که ناگزیر متأثر از پیشرفت زندگی ماشینی است، نیز آمار طلاق و فروپاشی زندگی‌های مشترک نگران‌کننده است. میر محمدی قاضی دادگستری؛ می‌گوید: «بیش از پنجاه درصد طلاق‌های قضایی در ایران، ناشی از اختلال و بحران در رابطه زناشویی و نارضایتی جنسی است و آن را می‌توان به‌عنوان دلیل پنهان فزونی آمار طلاق دانست. آسیب‌های ناشی از سرکوب نیازغریزی یا انحراف جنسی به دلیل بی‌توجهی زوجین به نقش موثر تأمین نیاز غریزی در تحکیم زندگی مشترک، خطر فروپاشی پیوند زناشویی و وقوع طلاق بین آنها را به دنبال دارد».

۶. آسیب‌های بحران رابطه خاص زناشویی بر تشدید مبانی خانواده

به باور کارشناسان، دو خطر ثبات خانواده را از حیث رابطه خاص زناشویی تهدید می‌کند. اول مشکلات جنسی ناشی از ضعف اخلاق و دوم مشکلات مربوط به نارضایتی جنسی. هر یک از عوامل مذکور موجب بروز رفتارهای انحرافی در زوجین و زمینه‌ساز تضعیف بنیان خانواده و در نهایت طلاق و فروپاشی این کانون است؛ که متأسفانه کمتر مورد توجه مقنن و مجریان قانون قرار می‌گیرد و حتی زوجین از مطرح نمودن آن طفره می‌روند. مهم‌ترین آسیب‌هایی که در این خصوص می‌توان برشمرد عبارتند از:

۶-۱. نگاه مسموم؛ زمینه آسیب در رابطه خاص زناشویی

برای مصون ماندن از آسیب‌های جنسی، مهم‌ترین عامل نجات، مقابله با آسیب‌ها و محافظت از نگاه‌های ناشایست است. یکی از عوامل سلامت‌بخش زندگی و تحکیم و تثبیت‌کننده خانواده این است که انسان به چشم خود اجازه ندهد به

هر جایی نگاه کند و باید برای نگاه خود محدودیتی ایجاد کند. قرآن کریم خطاب به مردان و زنان مؤمن دستور می‌فرماید که چشم‌های خود را از نامحرم فروگیرند: «قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ...» «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ...» (نور: ۳۰ و ۳۱). محدود کردن نگاه برای مصونیت آسان‌تر از نگاه کردن و آسیب‌زدایی است؛ زیرا همیشه پیشگیری آسان‌تر از درمان است. امام صادق (ع) می‌فرماید: «نگاه تیری مسموم از تیرهای شیطان است. هر کس از آن به خاطر خدا صرف نظر کند، خداوند طعم ایمان را به او می‌چشاند» (صدوق، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۱۸). برای مصونیت از مسمومیت، باید نگاه را محدود کرد تا از تیررس شیطان خارج شود.

۲-۶. یک‌جانبه‌نگری در رابطه خاص زناشویی

پس از آمیزش، میل جنسی در مردان به شدت فروکش می‌کند؛ در حالی که در زنان چنین فرایندی به شدت، ظهور نمی‌کند. فکر بازیچه بودن زن برای مرد و نگاه یک‌سویه مرد به برطرف ساختن نیاز غریزی خود، زنان را آزار می‌دهد. زن نباید احساس کند که فقط وسیله اطفای غریزه شریک زندگی خویش است. اگر زن چنین معتقد باشد که رابطه جنسی او فقط برای رفع نیاز همسرش است، با نادیده گرفتن ارزش خویش بر این باور صحنه گذاشته است که در مقام زن در صحنه جامعه، فقط باید پاسخ‌گوی همسرش باشد. اگر زن در صحنه زندگی نقشی فعال‌تر بر عهده گیرد و حق خود بداند که از لذایذ زندگی برخوردار شود، یاد می‌گیرد که در مناسبات جنسی نیز سهمی برای خود قائل شود (تقدمی، ۱۳۷۹، ص ۳۱). انسان نباید صرفاً با انگیزه وصال غریزه جنسی ازدواج کند؛ زیرا برقراری اولین رابطه زناشویی جایگاه ویژه‌ای دارد و شاید ارتباط‌های بعدی که تکرار اولین رابطه است، قدرت محافظت از زندگی را نداشته باشد. پس از آنکه سلول‌های مغز فرصت فعالیت و تفکر یافت، عواملی فراتر از رابطه جنسی مایه استحکام زندگی است. رابطه جنسی سالم و رضایت‌مندانانه پایه رابطه زن و مرد در ازدواج است؛ اما باید پیرایه‌هایی، زینت‌بخش این رابطه باشد. زینت رابطه زناشویی برخوردار از اخلاق نیک و داشتن تعهد در زندگی است (اسلامی نسب، ۱۳۸۱، ص ۵۲).

۳-۶. کم‌رغبتی جنسی

کم‌رغبتی و سردمزاجی را نباید عارضه‌ای ساده پنداشت؛ بلکه باید آن را پدیده‌ای بسیار پیچیده و مرموز به شمار آورد که دارای انواع و درجات گوناگونی است. برای پی‌بردن به کیفیت سردمزاجی، باید علت‌های آن را بررسی کرد؛ علت عمده سردمزاجی در زن، بی‌اطلاعی یا کم‌اطلاعی شوهر در خصوص ایجاد آمادگی اولیه در همسر خویش برای آغاز رابطه زناشویی است (صدوق، ج ۱۰، ص ۱۲۰). بنابراین، برای دور کردن از سردمزاجی که می‌تواند آسیب‌های فراوانی به زندگی و ثبات خانواده وارد کند، مرد باید از انجام رفتارهای ناشایسته پرهیز نماید.

۴-۶. نپذیرفتن هویت جنسی

هر دختر و پسر یا زن و مردی باید جنسیت خود را قبل از انجام مراسم ازدواج پذیرفته باشد و خود را با نقش جنسیتی خود سازگار کرده باشد تا بتواند هم انتظارات دیگران را پاسخ‌گو باشد و هم خود از نقشی که ایفا می‌کند، احساس رضایت داشته باشد. زنانی که به‌گونه‌ای عمل می‌کنند که ویژگی‌های جنس مخالف را داشته باشند و حالت‌ها و کارهای مردانه را از خود نشان می‌دهند یا در اصل خلقت و ویژگی‌های مردانه را در تن صدا، بی‌باکی و .. دارند، همچنین مردانی که ویژگی‌های زنانه دارند، کمتر می‌توانند با نقش خود سازگار باشند. داشتن نگرش مثبت نسبت به رفتار جنسی زنانه یا مردانه می‌تواند زمینه رشد سایر موارد شخصیتی را فراهم سازد. در غیر این صورت، اختلال در هویت جنسی پیش خواهد آمد (همان، ج ۱۱، ص ۶۸).

۵-۶. کاهش میل جنسی

منشأ کاهش تمایل جنسی را می‌توان هم در شالوده زیستی و هم در زمینه‌های روانی جست‌وجو کرد. به‌طور طبیعی، بالا رفتن سن در مردان و ایجاد یائسگی در زنان موجب می‌شود آنها زمان بیشتری را نیاز داشته باشند تا آمادگی تجدید رفتار جنسی را پیدا کنند. عوامل روانی از قبیل فشار کار، نداشتن وقت مناسب برای ارتباط، ترس از ناتوانی جنسی، احساس یکنواختی در ارتباط زناشویی، کسالت در ایجاد ارتباط مناسب و تفاوت‌های فردی میان همسران نیز زمینه‌های کاهش را فراهم می‌آورد. در برخی همسران با گذر زمان تغییر چشمگیری در کاهش رابطه جنسی دیده نمی‌شود؛ در حالی که برخی، در همان سال‌های اولیه فعالیت‌های زناشویی خود را به‌طور چشم‌گیری رو به کاهش می‌بینند. زن و مرد باید در مرحله اول برای ارتقای درخواست جنسی فضا سازی کنند تا کاهش طبیعت اولیه را با طبعی جدید جبران سازند و در مرحله بعدی از تغییرها آگاهی داشته باشند تا وضعیت پیش‌آمده غیرمنتظره جلوه نکند و زمینه‌های ناآرامی را فراهم نسازد.

۶-۶. فقدان جذابیت

مردان و زنان برای اینکه جذاب جلوه کنند، باید از هر جهت در رفتار و پوشش خویش بهترین را در حد امکان به کار گیرند. بدین منظور، آنچه به صورت ثابت و در اولین نگاه همواره برای زن و مرد مورد توجه است، لباسی است که هر یک از همسران در مواجهه با همسر خود به تن دارند. گیتا گلابی روانشناس و مشاور خانواده که بیش از ۱۵ سال سابقه فعالیت دارد در این خصوص معتقد است: «زن و شوهر باید در لباس‌های خود تنوع داشته باشند. به‌طور طبیعی، تعداد

زیادی از زنان و مردان از روش و نوع لباس پوشیدن همسران خود شکایت دارند. تغییر در لباس تنها تفریح نیست، بلکه تصویر ذهنی دیگران را تغییر می‌دهد و آنان فرد را به‌عنوان شخصیتی دارای بهداشت و انسانی با فرهنگ می‌بینند». وی در ادامه با تشریح نقش و تأثیر جذابیت در رابطه زناشویی می‌گوید: «بی‌تردید نوع، ترکیب، تناسب رنگ‌ها و تأثیر آن بر جذابیت فرد و جلوه‌های گوناگونی که به همراه دارد، در رضایت روانی شریک جنسی تأثیر فراوانی دارد. لباس‌های روشن‌تر برای جوانان، لباس‌های میانه رنگ برای میان‌سالان و لباس‌های ساده و متناسب برای بزرگ‌سالان موجب می‌شود میل جنسی در اولویت دیده شود. نکته جالب توجه اینکه برای زن‌ها آنچه می‌شنوند، و برای مردها آنچه می‌بینند در روابط جنسی بسیار مؤثر است».

۷. راهکارهای ترمیم و بهبود رابطه خاص زناشویی

به اعتقاد کارشناسان و صاحب نظران حوزه‌های مختلف دینی، حقوقی و روانشناسی توجه به امر آموزش و ارتقای بعد مهارتی، بهترین و کارآمدترین شیوه جهت ترمیم و بهبود روابط خاص زناشویی بین زوجین است تا از آسیب‌های تهدیدکننده بنیان خانواده و تضعیف آن کاسته شود. توجه به آداب در هر کاری می‌تواند احساس رضایت‌مندی فرد از کار را افزایش دهد. به جهت اهمیت موضوع در دو بخش راهکارها بررسی می‌شود.

۷-۱. راهکارهای آموزشی

۷-۱-۱. تربیت و مراقبت جنسی از طفولیت

نقش اصلی تربیت جنسی در دوران طفولیت و قبل مدرسه و ایجاد عادات مناسب بر عهده پدر و مادر است. برای کاهش فعالیت های پرخطر جنسی والدین باید در آموزش جنسی فرزند خود سهیم باشند. گیتا گلابی روانشناس معتقد است: «والدین به دلیل شرم و حیا، ترس از بد آموزی و عدم اطلاع از شیوه صحیح بیان مسائل جنسی از پاسخ گویی به سئوالات فرزندان خود طفره می روند و در جواب پرسش فرزند خود غالباً می گویند: هنوز بچه هستی وقتی بزرگ شدی خودت می فهمی». این مشاور خانواده در ادامه می افزاید: «سئوالات جنسی کودکان و نوجوانان امری طبیعی است و نشان دهنده انحراف جنسی نیست بلکه حاکی از کنجکاوی جلب توجه و وقت گذراندن است. آموزش در این رابطه باید تدریجی باشد و لازم نیست همه جزئیات یکجا در اختیار فرزند قرار گیرد. در پاسخ به سئوالات نباید دروغ گفت. پاسخ ها قابل فهم متناسب با سن و درک فرزند و به دور از مسخره کردن و هرزه گوی باشد». از سوی دیگر، والدین باید در زمینه تربیت جنسی از خود مراقبت هایی داشته باشند تا زود بیداری جنسی قبل بلوغ در فرزندان اتفاق نیفتد. خانم گلابی ضمن برشمردن مصادیق این نوع مراقبت ها اظهار می دارد: «دور نگهداشتن رابطه زناشویی از دید فرزند، جدا بودن محل خواب و استراحت والدین از فرزند، رعایت شئون اخلاقی در منظر فرزندان هنگام مزاح و شوخی همسران، داشتن پوشش مناسب در زمان حضور کنار فرزند و پرهیز از تماشای فیلم های دارای مضامین جنسی در کنار فرزندان به ویژه شبکه های ماهواره ای فارسی زبان، از نمونه های بارز مراقبت والدین می باشد».

۷-۱-۲. ورود نهادهای رسمی به عرصه آموزش

علاوه بر خانواده ها، نهادهای رسمی از جمله آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی، حوزه های علوم دینی و تبلیغی در خصوص آموزش روابط زن و شوهر و بهبود آن مسئولیت دارند. ارائه مباحثی نظیر: خانواده در اسلام مشتمل بر اهمیت و جایگاه خانواده، مسئولیت اعضا در قبال استحکام و کارآیی مبانی خانواده، انتظار از ازدواج، نقش های جنسیتی در خانواده و اخلاق و حقوق خانواده، از موارد قابل ارائه توسط این نهادها است. در ماده ۱۶ قانون حمایت خانواده مصوب اول اسفند ۱۳۹۱ نیز ایجاد مراکز مشاوره خانوادگی در کنار دادگاهها به منظور تحکیم مبانی خانواده و جلوگیری از افزایش اختلافات خانوادگی و طلاق و سعی در ایجاد صلح و سازش پیش بینی شده است، که تلاشهای زیادی در

راستای راه اندازی این مراکز صورت پذیرفته اما به دلیل کمبود منابع مالی و نیروی انسانی متخصص و متعهد هنوز تا رسیدن به وضع مطلوب فاصله وجود دارد. البته نکته مهمی که باید مورد توجه قرار گیرد این است که ضرورت دارد برای خانواده ها این موضوع به عنوان باور تلقی شود که بار اصلی مسئولیت آموزش و تربیت اخلاقی و مهارتی فرزندان و آماده سازی آنان برای ورود ثمر بخش به زندگی مشترک بر عهده آنان است و هیچ زمانی چون امروز که فرزندان و جوانان در معرض آماج تهدیدهای فرهنگی و اخلاقی هستند نیاز به حضور فعال والدین احساس نشده است.

۷-۱-۳. آزمایش تشخیص طبع جنسی قبل ازدواج

برای یک ازدواج موفق که زمینه لازم را برای ثبات و تحکیم خانواده فراهم نماید، بهتر است طبع جنسی طرفین نزدیک و شبیه به یکدیگر باشد. سید کریم میرمحمدی (قاضی دادگستری) این راهکار را یک امر پیشگیرانه در جلوگیری از بروز بحران در رابطه خاص زناشویی می داند و معتقد است: «می بایست با ارائه آموزش به خانواده ها در همان مراحل اولیه آشنایی و خواستگاری موضوع سرد یا گرم مزاج بودن دو طرف مورد توجه قرار گیرد تا علاوه بر سایر ملاک های مهم در ازدواج دو فرد متناسب از حیث مزاج و غریزه با یکدیگر ازدواج نمایند». وی در ادامه لزوم پیش بینی نمودن این راهکار را در تدوین مقررات و ضوابط مربوط به امر ازدواج و اجرایی کردن آنها در کلاس ها و دوره های آموزشی قبل ازدواج یادآور شده و می گوید: «ضرورت دارد با بهره گیری از افراد با دانش و متخصص موضوع سازگاری طبع جنسی و مزاجی هر یک از طرفین در کلاس ها و دوره های قبل ازدواج مورد بررسی قرار گیرد و برای حسن انجام آن ضمانت های اجرایی در مقررات و قوانین پیش بینی گردد».

خانم گللابی روانشناس و مشاور خانواده نیز ضمن تایید انجام تست مزاجی قبل ازدواج، به عنوان یک راهکار موثر در داشتن یک رابطه خاص زناشویی رضایت مندانه، در تشریح مولفه های این آزمایش اظهار می دارد: «در تست مزاجی قبل ازدواج از طرفین سئوالاتی در خصوص محل تولد یا زندگی، میزان فعالیت بدنی، اخلاق رفتاری و نوع تغذیه، پرسیده می شود. سپس با در نظر گرفتن وضعیت ظاهری فرد از حیث رنگ پوست و لاغر و چاق بودن در مورد حالت مزاجی و تناسب یا عدم تناسب طبع جنسی آنها اظهار نظر می شود».

۷-۲. راهکارهای مهارتی

برای تحقق رابطه جنسی و زناشویی سالم و موفق، به عنوان یکی از مولفه های تحکیم و ثبات نهاد خانواده، آداب و مهارتهایی معنوی و مادی، گفتاری و رفتاری وجود دارد که نقش مؤثری در رضایت مندی از رابطه دارد، که به اصلی ترین آنها پرداخته میشود:

۷-۲-۱. ارتباط با خدا

یکی از عوامل مؤثر در ایجاد الفت، محبت و سازگاری میان همسران، ارتباط با خدا است. در مواردی که به ظاهر زمینه‌های تفاهم و مودت وجود ندارد، برپایی نماز و گفت‌وگو با خدا در ایجاد هماهنگی و رضایتمندی میان همسران نقش فراوانی داشته است. ای‌بصیر که از اصحاب امام صادق (ع) است، می‌گوید: مردی خدمت امام (ع) رسید و من شنیدم که به حضرت می‌گفت: فدایت گردم، من در حالی که پا به سن گذاشته‌ام ازدواج کرده‌ام، از آن می‌ترسم که همسرم وقتی با او به بستر روم، به دلیل زیادی سن از من کراهت و تنفر پیدا کند. چه کنم چنین چیزی اتفاق نیفتد؟ حضرت به او فرمودند: ابتدا وضو بگیر؛ دو رکعت نماز بخوان؛ خدا را ستایش کن؛ بر محمد و آل او درود فرست و سپس بگو: «خدایا! الفت، مودت و رضایت او را روزی من ساز و مرا با او رضایتمند ساز؛ سپس با بهترین ارتباط و هماهنگی رابطه ما را برقرار ساز. به درستی که تو امر حلال را دوست داری و از حرام بیزاری. آن گاه حضرت به او فرمود: به درستی که الفت از ناحیه خدا و بیزاری، تنفر و بغض زن و شوهر از یکدیگر از ناحیه شیطان است؛ چرا که شیطان می‌خواهد مردم را از آنچه خدا حلال کرده است، بیزار کند» (کلینی، ۱۳۶۵ق، ج ۳، ص ۴۸۱).

۷-۲-۲. آماده‌سازی روحی

نمی‌توان برای مقاربت و رابطه خاص زناشویی زمان تعیین کرد. انسان همانند یک ماشین نیست که براساس دستورالعمل و فرمول خاصی رفتار کند. زمانی که شرایط از نظر محیطی، تغذیه، تمایل و... آماده بود، می‌توان ارتباط را آغاز کرد. با این وجود برای بهره‌مندی بیشتر در روابط زناشویی، لازم است همسران آمادگی داشته باشند. چه بسا عدم آمادگی روحی و روانی در هر یک از زوجین موجب بروز واکنش نامطلوب و ناپسندی نسبت به طرف مقابل شود. همانند زمانی که مرد به سفر یا ماموریت میرود و سپس بدون اطلاع قبلی و سرزده به منزل باز می‌گردد. یکی از پیامدهای بی‌اطلاعی زن از بازگشت شوهر خویش نداشتن آمادگی لازم است. بنابراین آگاهی زن از حضور همسر خویش، زمینه اجابت بهتر در برابر درخواست او را فراهم می‌سازد. این مسئله بقدری مورد توجه است که امام صادق (ع) می‌فرماید: «برای مرد مناسب نیست وقتی شبانه از سفر خود برمی‌گردد، بر اهل خود وارد شود و تقاضای رابطه نماید) مگر اینکه صبر کند» (حرعاملی، همان ج ۲۰، ص ۱۳۱).

خلاصه این که زمینه‌سازی و ایجاد آمادگی برای اجابت هر چه بهتر نیازجنسی برای همسران امری است که مورد ترغیب است و عجله کردن در آن و پی‌گیری خودخواهانه هر یک از همسران در ارضای آن، مورد نکوهش قرار گرفته

است. پیامبر اعظم(ص) می‌فرمایند: «هرگاه یکی از شما اراده کرد که با همسرش آمیزش کند، خودخواهانه عجله نکند» (همان، ج ۱۵، ص ۱۱۸).

۷-۲-۳. نظافت و زینت

رعایت بهداشت فردی و نظافت، باید مورد توجه زوجین قرار گیرد. زدودن موهای زاید، کوتاه کردن موی سر، اصلاح صورت، انتخاب مواد بهداشتی و آرایشی مناسب، موجب فراهم شدن زمینه افزایش تمایل جنسی می‌شود. روایات متعددی از قول معصومین(ع) در مورد زینت نمودن زن برای شوهر به‌عنوان یکی از آداب رابطه زناشویی وارد شده است (همان، ج ۲۰). آمادگی برای رابطه جنسی را باید قبل از آن ایجاد کرد. خانم گلابی روانشناس و مشاور خانواده در همین ارتباط می‌گوید: «زن باید به موضوع نظافت و زینت برای همسران خود در مسئله زناشویی به‌طور ویژه توجه کنند؛ زیرا اساساً مردان از طریق حس بینایی و بویایی تحریک می‌شوند».

۸. نتیجه گیری

تمایل جنسی به جنس مخالف امری طبیعی است که بی‌توجهی یا سرکوب کردن آن راهی نامناسب برای فرار از آسیب‌های آن است. باید این میل را به رسمیت شناخت و برای ارضای آن به صورت صحیح و کامل تلاش کرد. اسلام این نیاز را مناسب و مفید دانسته و به ارضای آن به شکل صحیح از طریق ازدواج و تشکیل زندگی مشترک توصیه کرده است. ازدواج بهنگام، از عوامل قطعی هدایت رابطه جنسی و تعدیل آن است. ایجاد فرهنگ «ازدواج بهنگام» در جامعه می‌تواند نقش مؤثری در سالم‌سازی روابط جنسی و زناشویی داشته باشد و موجبات تحقق تشدید و تحکیم مبانی خانواده به‌عنوان تکلیف قانونی و محوری زوجین را فراهم نماید. سوال اساسی این بود که بحران در رابطه خاص زناشویی چه نقشی در تضعیف کارکرد خانواده و فروپاشی زندگی مشترک دارد؟ به گفته کارشناس امر حقوقی و قضایی، بیش از پنجاه درصد طلاق‌های قضایی در ایران، ناشی از اختلال و بحران در رابطه زناشویی و نارضایتی جنسی است و آن را می‌توان به‌عنوان دلیل پنهان تضعیف نهاد خانواده و فزونی آمار طلاق دانست. آسیب‌های ناشی از سرکوب نیاز غریزی یا انحراف جنسی به دلیل بی‌توجهی زوجین به نقش موثر تأمین نیاز غریزی در تحکیم زندگی مشترک، خطر فروپاشی پیوند زناشویی و وقوع طلاق بین آنها را به دنبال دارد.

یافته‌های این پژوهش در پاسخ به سئوالات فرعی نشان می‌دهد که روابط خاص زناشویی سالم در آرامش و سازگاری زن و شوهر تأثیر جدی دارد. کنترل جنسی و محدود کردن آن به فضای زندگی مشترک، کنترل نگاه، احساس برتری در شخصیت، پیدایش مصونیت و امنیت اجتماعی را به همراه دارد و مراعات آداب در رابطه جنسی این آثار را تقویت

می‌کند. در مقابل، ناهماهنگی جنسی، نگاه یک‌سویه به آن، محدودیت‌های نابه‌جا، مقابله با هویت جنسی خویش، کاهش میل جنسی و تصویر ذهنی ناسالم از روابط جنسی، در کنار سست شدن باورها دینی و مذهبی آسیب‌هایی است که ثبات و آرامش زندگی را به مخاطره می‌اندازد و با خطر فروپاشی و طلاق مواجه می‌نماید. از طرفی سرکوبی و بی‌توجهی به نیاز جنسی کارساز نیست؛ بلکه پاسخ مناسبی می‌طلبد و باید این نیاز را در چارچوب یک رابطه سالم و مشروع برطرف کرد.

از نگاه کارشناسان برای رسیدن به آرامش در رابطه زناشویی و به دنبال آن تحکیم و تثبیت خانواده، زن و شوهر باید روحیات یکدیگر را بشناسند تا دچار سوءتفاهم یا بدبینی نشوند. نگاه ناعادلانه به رابطه خاص زناشویی، بی‌توجهی به آموزه‌های دینی در زمینه آماده‌سازی جهت آغاز رابطه (به‌ویژه از ناحیه مردان) می‌تواند آسیبی جدی به شمار آید. تنبلی و سستی در آرایش برای آسایش، در نظافت برای سلامت و در زینت برای رحمت، زندگی را از آرامش دور می‌سازد. نیازی که در رابطه زناشویی زن و شوهر تأمین می‌شود، موجب می‌شود هریک به نقش خود در زندگی مشترک و تکالیفی که برعهده دارند، بهتر واقف شوند و این نوعی شخصیت مطلوب را برای آنان پدید می‌آورد و عزت نفس و خودپنداره مثبت آنان را افزایش می‌دهد. بهره‌مندی از این رابطه سالم در کنار شناخت راه‌کارهای آموزشی و مهارتی، زوجین را از ارتباط ناسالم مصون می‌دارد و سلامتی و آرامشگری را به مثابه اصلی‌ترین عامل در جهت نیل به ثبات و استواری مبانی خانواده تحقق می‌بخشد. آداب معنوی، مادی، ظاهری، باطنی و اخلاقی و عاطفی در زمینه بهره‌مندی از رابطه جنسی قابل دقت است. عمده آرامش انسان در سایه توجهات خاص حضرت حق جلوه‌گر می‌شود. به همین دلیل، دعا، راز و نیاز با خدا، استعاذه به سوی خداوند منان از شر شیطان و دل سپردن به خدا و دستوره‌های او و تکیه کردن بر او، در رضایتمندی از زندگی زناشویی بسیار مفید است. آماده‌سازی روانی در بعد روحی، نظافت و زینت در بعد ظاهری، و آماده‌سازی جنسی در بعد غریزی، آداب یک رابطه خوب زناشویی است.

کلام آخر؛ سخنی با قانونگذاران

هرچند قانون‌گذار برای تخطی از انجام تکلیف مقرر برای زوجین مبنی بر تشییع و استوار ساختن مبانی خانواده ضمانت اجرای متعددی در مواد ۱۱۰۸ و ۱۱۱۱ و ۱۱۲۹ و ۱۱۳۰ و ۱۱۷۲ و ۱۱۹۹ قانون مدنی و مواد ۲۱ و ۴۹ و ۵۳ قانون حمایت خانواده پیش بینی کرده است لکن در خصوص مصادیق زمینه ساز تحقق تکلیف یاد شده سکوت اختیار نموده و صرفاً در ماده ۱۶ قانون حمایت خانواده ایجاد مراکز مشاوره را در کنار دادگاه‌های خانواده مورد توجه قرار داده است. از آنجا که در اصل دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تأکید شده است که همه قوانین و مقررات و برنامه ریزیهای مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی صورت

پذیرد، شاهد آن هستیم که در سالهای اخیر برخی سیاست ها، قوانین و برنامه ها جنبه فردی به خود گرفته است، از این رو شایسته است بنا به تکلیف قانون گذار «خانواده محوری» به عنوان یک اصل بر سیاست ها، قوانین و برنامه ریزی ها حاکم باشد. این سوال می بایست پیش روی نهادهای مسئول قرار گیرد که چگونه می توان فضا، اعتبار و امکانات لازم را برای تقویت و تحکیم مبانی خانواده در زمان بروز بحران و اختلال در رابطه خاص زناشویی و کاهش تنش ها در محیط خانواده فراهم نمود؟ تدوین سیاست ها و برنامه های آموزشی جهت مواجهه با بحران های زندگی از جمله بیکاری، فقر، مهارت اقتصادی و درآمدزایی، مصرف و نگهداری اموال می تواند از اولویت های قانونگذاران جهت صیانت از بنیان خانواده و کاهش آسیب های ناشی از فروپاشی این نهاد اساسی و مهم باشد.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۳. قانون مدنی
۴. قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱
۵. اسلامی نسب، علی، (۱۳۸۱)، درمان های جنسی، تهران، نسل نو اندیش.
۶. بروس کوئن، مبانی جامعه شناسی، (۱۳۹۶)، ترجمه دکتر غلامعباس توسلی و رضا فاضل، انتشارات سمت.
۷. تقدیمی، محمدرضا، (۱۳۷۹)، خستگی جنسی، مشهد، مؤسسه انتشارات کتاب درمانی،
۸. حرّ عاملی، محمدبن حسن، (۱۳۴۷ ق)، وسائل الشیعه، تهران، اسلامیه، جلد ۲.
۹. صدوق، محمدبن علی، (۱۴۱۳ ق)، من لا یحضره الفقیه، قم، انتشارات جامعه مدرسین.
۱۰. صفایی، امامی، سید حسین، اسداله، (۱۳۹۱)، مختصر حقوق خانواده، تهران، نشر میزان.
- ۱۰ فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی، (۱۳۸۸)، الوافی، اصفهان، نشر مکتبه الامام، جلد اول.
- ۱۱ کلینی، محمدبن یعقوب، (۱۳۶۵ ق)، الکافی، تهران، دار الکتب الاسلامیه.
- ۱۲ کاتوزیان، ناصر، (۱۳۹۴)، حقوق خانواده، تهران، جلد اول، انتشارات شرکت سهامی انتشار، چاپ چهارم.
- ۱۳ گلپایگانی، سید هاشم، (۱۳۸۳)، فیمینیسیم از نظر اسلام و دیگر ملل، قم، انتشارات دفتر نشر نوید اسلام.
- ۱۴ گوستاو، لوبون، (۱۳۴۷)، تاریخ تمدن اسلام و عرب، ترجمه سید هاشم حسینی، تهران، انتشارات بیتا.
- ۱۵ دورانت، ویل، (۱۳۹۱)، تاریخ تمدن، ترجمه جمعی از نویسندگان، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، جلد ۴.
- ۱۶ محقق داماد، سید مصطفی، (۱۳۸۴)، بررسی فقهی حقوق خانواده، تهران، انتشارات مرکز نشر علوم اسلامی، چاپ یازدهم.